

אוניברסיטת
אריאל
בשומרון

המכללה האקדמית לחינוך
גבעת ושינגטון

כנס ארצי של המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון ואוניברסיטת אריאל
ילדים ובני נוער עם הפרעות רגשיות-התנהגותיות ונפשיות
"מתוך הסדקים נכנס האור" (לאונרד כהן)

יום שלישי | ה' בכסלו תשפ"ו | 25/11/25
במכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון

פתח דבר

משתתפות יקרות ומשתתפים יקרים,

אנו שמחות לברך אתכם על השתתפותכם בכנס הארצי של החוג לחינוך מיוחד של המכללה האקדמית לחינוך גבעת וושינגטון ושל אוניברסיטת אריאל.

זהו כנס ייחודי המוקדש לנושא רב חשיבות ורלוונטי מאד לימינו: ילדים ובני נוער המתמודדים עם הפרעות רגשיות-התנהגותיות ונפשיות.

הכנס החשוב הזה נותן במה מכובדת למחקרים שנערכו על ידי מיטב חוקרות וחוקרים ממוסדות אקדמיים שונים בארץ ולמיזמים פורצי דרך בתחום החינוך והטיפול.

בחוברת התקצירים תוכלו למצוא מידע על כל ההרצאות שיוצגו במושבים השונים בכנס.

אנו מאחלות לכם כנס מהנה ומשמעותי.

ד"ר אליסיה גרינבנק - יו"ר הכנס, ראשת החוג לחינוך מיוחד במכללה האקדמית לחינוך גבעת וושינגטון.
חברות הוועדה האקדמית והמארגנת של הכנס: פרופ' ריקי טסלר, פרופ' חנה קהת, ד"ר גלית אגם בן ארצי,
ד"ר כרמית יוקל, ד"ר הדס מלכה הכהן, גב' נורית הלינגר וגב' איריס קמרת לוי.

תוכנית הכנס

09:30-10:00	התכנסות והרשמה
10:00-12:00	מושב פתיחה (היכל התרבות, בניין רמון) -- יו"ר ד"ר אליסיה גרינבנק
	ברכות
10:00-10:15	ד"ר אליסיה גרינבנק, יו"ר הכנס, המכללה האקדמית לחינוך גבעת וושינגטון פרופ' חיים ברייטברט, נשיא המכללה האקדמית לחינוך גבעת וושינגטון פרופ' ריקי טסלר, הפקולטה למדעי הבריאות, אוניברסיטת אריאל מר שילה כץ, מנכ"ל המכללה האקדמית לחינוך גבעת וושינגטון
10:15-11:00	בריאות נפשית של ילדי ישראל - אחריות משותפת ד"ר יובל רווה, פסיכיאטר ילדים ונוער, סגן מנהל המרכז הרפואי מרחבים
11:00-11:10	אתנחתה מוזיקלית - החוג למוסיקה, המכללה האקדמית לחינוך גבעת וושינגטון
11:10-12:00	בקול ראשון - גב' טלי ברקן, מייסדת עמותת "זה בנפשי" התומכת בילדים ובני נוער מתמודדי נפש ובמשפחותיהם
12:00-12:45	הפסקת צהרים
12:45-14:00	מושבים מקבילים

מושב 1

מצבי חירום ומלחמה | יו"ר ד"ר הדס מלכה הכהן

1. "כאן השמיים הם שלי": חוסן וחרדה בילדים עם הפרעות רגשיות - התנהגותיות בעקבות ירי טילים בעיר באר שבע - ד"ר אורן כהן זדה, המכללה האקדמית תלפיות

במהלך מלחמת איראן - ישראל ביוני 2025, העיר באר שבע עמדה תחת ירי טילים ישיר מאיראן, שגרם להרס חלק מבתי הספר ופגיעה משמעותית בשכונות המגורים. חלק מבתי הספר שנפגעו ממוקמים במרכז אזורי המגורים של התלמידים, מה שהעצים את תחושת הסיכון והפגיעה בביטחון האישי. תלמידים אשר אותרו בסבבי לחימה קודמים עם הפרעות רגשיות- התנהגותיות חוו טראומה מצטברת, כאשר ההרס הפיזי של בתי הספר יצר תחושת חוסר אונים ואיום מתמשך, החרף חרדות והחמיר תסמינים רגשיים-התנהגותיים. רבים נאלצו להתמודד עם מעברים כפויים, כולל פינוי למלונות ולדירות שכורות, מצב שהשפיע על שגרת חייהם החינוכית והחברתית.

שאלת המחקר: כיצד חוו תלמידים עם הפרעות רגשיות-התנהגותיות את הירי הישיר של טילים איראניים, וכיצד השפיעו הרס בתי הספר, המעברים הכפויים והחשיפה החוזרת על רגשותיהם, התנהגותם ושגרתם החינוכית מנקודת מבטם של מחנכות ויועצות?

מטרת המחקר: לחקור את חוויות התלמידים, לאפיין את ההשפעה הרגשית וההתנהגותית של האירועים ולזהות את אסטרטגיות ההתערבות החינוכיות והיועצות לשימור חוסן רגשי וחברתי.

שיטת המחקר הינה איכותנית וכלי המחקר הוא ראיונות עומק עם 25 מחנכים ו-15 יועצות חינוכיות מבתי הספר שנפגעו מהירי. שיטת הדגימה הייתה מכוונת ושיקולי האתיקה כללו שמירה על אנונימיות, קבלת הסכמה מדעת והבטחת סביבה תומכת וניטרלית. ממצאי המחקר הצביעו על שלוש תמות מרכזיות:

1. ההרס הפיזי במרכז אזורי המגורים הגביר חרדה וחוסר אונים והחמיר תסמינים.

2. נוכחות המחנכים והיועצים הפחיתה חרדה, חיזקה תחושת שליטה ושמרה חוסן רגשי וחברתי.

3. התלמידים הפגינו חוסן עצמי ותחושת שליטה פנימית, באמצעות קשרים עם חברים ותמיכה הדדית, כאשר הצוות החינוכי יזם מפגשים מבוקרים וניהל מערכי הסעות ומעקב לשימור הקשרים ולעיבוד טראומה קולקטיבי.

מסקנות המחקר מצביעות על כך שהרס בתי הספר והחשיפה החוזרת לירי יוצרים פגיעות רגשיות משמעותיות, אולם התערבות חינוכית מובנית, נוכחות מבוגרים מייצבים ושימור קשרים חברתיים יכולים לחזק חוסן רגשי, להקל על חרדות ולשמר שגרה ותפקוד חברתי, ומדגישים את הצורך בתוכניות התערבות יזומות במצבי חירום.

2. הכשרת והטמעת חינוך מודע טראומה באקדמיה: תחושת מסוגלות של מרצים -

ד"ר רות שחר להב וגב' יולי חרומצ'נקו, ארגון Early Starters International

ההרצאה תציג מיזם ייחודי וראשון מסוגו של ארגון "ארלי סטארטס אינטרנשיונל", שעוסק בעבודה עם ילדים בגיל הרך במצבי משבר בעולם ומכשיר צוותים בחינוך מודע טראומה, בשיתוף פעולה עם צוות

הגיל הרך של מכללה ישראלית המכשירה אנשי חינוך. במסגרת שיתוף הפעולה נבנתה והועברה הכשרה בנושא "חינוך מודע טראומה וחוסן". ההכשרה נועדה להקנות ידע, כלים ומיומנויות לצוות מרצי המכללה המלמדים סטודנטיות שהן מחנכות-מטפלות במסגרות לילדים בגיל לידה עד 3. ידע זה רלוונטי לכל מי שעוסקת בחינוך הגיל הרך בישראל, שאחרי ה-7 באוקטובר, נאלצו לתת מענה מיטבי לילדים שבתחום אחריותן במצבים של לחץ מתמשך וחרדה שלהם ושל הוריהם.

מטרת העל של ההכשרה הייתה יצירת מסוגלות של צוות מרצי המכללה להעביר בביטחון ידע שרכשו על מושגי בסיס בחינוך מודע טראומה וחוסן לסטודנטיות שלהם. הידע הועבר למרצים בהכשרה ששילבה מפגש פנים אל פנים ומפגשים מקוונים. יחד נבנה מאגר ידע ששימש אותם בלימוד המחנכות-מטפלות והמשיך להתפתח גם לאחר ההכשרה. המחנכות-מטפלות למדו מהמרצים יחידת ידע שעסקה בתפקידן כמבוגר משמעותי בגיל הרך בשעת משבר, ונתנה להן כלים לזיהוי מצוקות של ילדים בגיל הרך ומתן מענה ראשוני. הכשרה זאת היוותה חלק מהכנת סגל המכללה להתמודדות בתוך מצב חירום המתמשך בו נמצאת מדינת ישראל ומוכנות לגל החירום הבא.

הנושאים המרכזיים שהועברו בהכשרה היו: טראומה, דחק ומשבר בגיל הרך - סימפטומים והשפעות, כלים לפיתוח חוסן וצמיחה מתוך משבר, פדגוגיה של יחסים בזמן חירום, הידוק הקשר מבוגר משמעותי - ילד, הורים וקהילה.

כחלק מהבנת החשיבות מחד וההשפעה מאידך של המיזם המתואר, הארגון מוביל מהלך של השפעה על מדיניות להכנסת רכיב של חינוך מודע טראומה וחוסן בהכשרה מקצועית של כל איש ואשת חינוך העובדים עם ילדים בגיל הרך בישראל.

3. מתן מענים לילדים ובני נוער בעת מלחמה שחוו קשיים רגשיים – בין פינוי, שהייה במלונות

וחזרה לשגרה - ד"ר טניה לוי-גזנפרנץ, המכללה האקדמית תל חי ומשרד החינוך

ההרצאה מציגה את ההיערכות במחוז הצפון עם פרוץ המלחמה ופינוי עשרות אלפי תושבים מצפון הארץ, והמענים שניתנו לילדים שחוו קשיים רגשיים משמעותיים. במסגרת זו אציג את סיפורי האישי שכלל ניהול אשכול של 15 מלונות מפונים בטבריה, בהם שהו מאות משפחות וילדים.

האתגר המרכזי היה שמירה על רציפות של שגרה במציאות חירומית של חוסר ודאות, טראומה ופגיעה מתמשכת בשגרת החיים. ההרצאה תציג את המענים שפותחו:

מיפוי מהיר של צרכים רגשיים, חינוכיים וחברתיים של ילדים ונוער במלונות.

עבודה בין-משרדית ובין-מקצועית – שיתוף פעולה עם הרווחה, בריאות, החינוך, פיקוד העורף, עמותות ועוד. יצירת מסגרות תמיכה במלונות: מרחבי למידה, חוגים, קבוצות הורים ומענים פרטניים לילדים עם מצוקה נפשית.

הובלת צוותים רב-מקצועיים – מדריכים, פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, ומנהלי קהילה.

התמודדות עם שחיקה לצד בניית חוסן אישי וקהילתי בקרב הילדים וההורים.

ההרצאה תבחן את ההשלכות על ילדים בזמן מלחמה וכיצד חוסר היציבות השפיע עליהם ועל ההורים, ואילו פרקטיקות תרמו להפחתת הקשיים הרגשיים ולשימור תחושת שייכות.

בסיום יוצגו תובנות על מודלים לעבודה בעת חירום שניתן להטמיע גם בשגרה וגם בחירום, מתוך תפיסה של מניעה וחיזוק חוסן אישי וחברתי.

4. מיומנה של חוקרת בתחום הטיפול הדיאדי: עבודה במרכז חוסן שדרות בעת חירום ובשגרת חירום מתמשכת- גב' רונה תמיר, מתי"א ר"ן ומרכז חוסן שדרות

בישראל, לאורך עשרות השנים האחרונות, שולבו מטפלות רבות באמצעות אמנויות במערכות חינוך, בריאות ורווחה. מאז אירועי ה-7/10 והמלחמה המתמשכת, התעצם הצורך במענים טיפוליים מורכבים המותאמים להורים ולילדיהם, הנאלצים להתמודד עם מצב חירום מתמשך. במציאות זו, בה הורים וילדים חווים לעיתים קרובות את אותם אירועים טראומטיים במרחב או ביתם המשותף. עולה קושי משמעותי של ההורים להתמקם כמקור תמיכה, שינוי והחזקה עבור ילדיהם. תופעה זו מחייבת חשיבה מחודשת על דרכי ההתערבות, ותשומת לב מיוחדת לאפשרות לשלב את ההורים באופן פעיל בחדר הטיפול.

הטיפול הדיאדי באמנות מציע מענה ייחודי במצבים אלו. דרך היצירה, המשחק והשיח, ניתן להביא לחדר הטיפול הן את הביטוי המדובר (אימפליסטי) והן את הביטוי הלא-מילולי (אכספליסטי). במרחב הטיפולי נוצרת אפשרות לעיבוד חוויות קשות, לעיתים טראומטיות, ולבניית נרטיב קוהרנטי המאפשר לא רק לילד, אלא גם למשפחה כולה, למקם את החוויה בתוך סיפור חיים מתמשך.

במחקר שערכתי בשנים 2016–2017 במסגרת לימודי ההשלמות לדוקטורט בבית הספר לטיפול באמצעות אמנות, אוניברסיטת חיפה, בחנתי את "מאפייני המעשה הטיפולי בטיפול דיאדי באמצעות אמנות חזותית", כפי שעולה מיומני מטפלות העובדות במערכת החינוך הרגילה בישראל. המחקר נערך בהנחיית ד"ר דפנה רגב וד"ר שרון שניר. ממצאי המחקר התמקדו בהגדרת גבולות הסטינג (setting), במאפייני הקשר הורה-ילד, בתפקיד המטפלת ובתמות טיפוליות חוזרות, והם שימשו תשתית מקצועית חשובה לעבודתי בהמשך. מאז נובמבר 2019 אני מטפלת במרכז חוסן שדרות, הן בשגרה והן בעתות חירום. שילוב הניסיון המחקרי עם עבודתי המעשית הפך קריטי במיוחד לאחר ה-7/10: תחילה בעת פינוי תושבי שדרות לאילת, ובהמשך עם חזרתם לעיר. בתקופה זו נדרשתי ליישם באופן יומיומי את עקרונות הטיפול הדיאדי בעבודה עם הורים וילדיהם, תוך שילוב בין התפיסה הפסיכודינמית המעמידה במרכז את הקשר הורה-ילד לבין ההבנה הרחבה של חוסן נפשי.

מטרת ההרצאה לאפשר הצצה לדרכי העבודה המעשית והייחודית שהתפתחה במרכז חוסן שדרות, תוך שילוב תובנות מחקריות עם ניסיון שטח מצטבר. החיבור בין התאוריה לבין הפרקטיקה מאפשר להבין כיצד טיפול דיאדי באמנות תורם לחיזוק חוסן אישי ומשפחתי, וכיצד הוא עשוי לקדם תהליכי ריפוי וצמיחה במציאות של חירום מתמשך.

משפחה וקהילה | יו"ר ד"ר גלית אגם בן ארצי

1. דילמות אתיות בשילוב ילדים ובני נוער עם הפרעות רגשיות-התנהגותיות ונפשיות: בחינה אקולוגית-חברתית של אתגרי ההכלה ויחסי בית הספר-הורים - ד"ר מירי בן עמרם, אוניברסיטת אריאל וד"ר תהילה רפטר עוזרי, מכללת אורות ישראל

מערכת החינוך הישראלית מתמודדת בעשור האחרון עם שינויי מדיניות משמעותיים בתחום השילוב וההכלה, ובמיוחד בהקשר של תלמידים המתמודדים עם הפרעות רגשיות-התנהגותיות ונפשיות. תיקון חוק החינוך המיוחד (2018) ורפורמת ההכלה וההשתלבות (2019) מבקשים להבטיח שוויון זכויות ומעורבות הורים בקבלת החלטות חינוכיות. יחד עם זאת, שילובם של תלמידים עם קשיים רגשיים והתנהגותיים במערכת החינוך הרגילה מציב בפני צוותי החינוך דילמות, הנוגעות הן להיבטים פדגוגיים והן להיבטים אתיים. מטרת המחקר: בחינת עמדות צוותי חינוך בישראל כלפי אתגרי השילוב וההכלה בהתייחס לתלמידים עם הפרעות רגשיות-התנהגותיות ונפשיות (גילאי 6-18), תוך שימוש במודל האקולוגי החברתי של ברונפנברנר כמסגרת תיאורטית להבנת הדילמות האתיות.

שיטת המחקר: מחקר איכותני הכולל ראיונות עם 83 אנשי חינוך מבתי ספר יסודיים (35%), חטיבות ביניים (40%) ותיכונים (25%), עם ותק ממוצע של 12 שנה בהוראה. המחקר התמקד בתלמידים המתמודדים עם ADHD (45% מהמקרים), הפרעות חרדה (30%), הפרעות התנהגות (15%) והפרעות אוטיסטיות (10%). ממצאים עיקריים: ממצאי המחקר הצביעו על 83 דילמות אתיות: התמודדות עם התנהגויות מאתגרות המערעות את האקלים הכיתתי (25%), חוסר שיתוף פעולה מצד הורים (20%), פערי משאבים בין בתי ספר (18%), קונפליקטים ערכיים ברב-תרבותיות (15%), ומגבלות מבניות ותקציביות (22%).

התפלגות הדילמות לפי המודל האקולוגי:

- מערכת האקזו (הארגונית): 37 דילמות (45%)
- מערכת המיקרו (הכיתתית): 22 דילמות (26%)
- מערכת המזו (בין-מערכתית): 15 דילמות (18%)
- מערכת הכרונו (זמנית): 6 דילמות (7%)
- מערכת המאקרו (הקהילתית): 3 דילמות (4%)

אסטרטגיות התמודדות שהתגלו כיעילות:

1. תקשורת מובנית עם הורים - 78% הצלחה בשיפור שיתוף הפעולה
  2. צוותי תמיכה בין-מקצועיים - 65% שיפור בהתמודדות עם התנהגויות מאתגרות
  3. התאמות פדגוגיות גמישות - 72% שיפור בהישגים האקדמיים
  4. מרחבים בטוחים לתלמידים - 85% הפחתה באירועי משבר
- מסקנות והמלצות: המחקר מגלה כי ב"סדקים" של המערכת - הדילמות האתיות המורכבות - נכנס "האור" הזדמנויות לחדשנות פדגוגית, לחיזוק הקשרים בין בית הספר להורים, ולפיתוח גישות הוליסטיות המועילות לכלל התלמידים. הקמת מרכזי הכשרה אזוריים להתמודדות עם הפרעות רגשיות-התנהגותיות, פיתוח מודל "יועץ קהילתי" לחיבור בין משפחות למערכת החינוך והקצאת תקציב ייעודי לצוותי תמיכה בין-מקצועיים.

2. השלכות של משבר נפשי על חיי המשפחה - גב' שרון כהן קרפ, עו"ס קלינית מומחית

בטיפול בילדים ובני נוער

בהרצאה אישית, מרגשת וכנה, אני משתפת את המסע שלי כאמא לילד מתמודד נפש- מסע של התמודדות, למידה וצמיחה. דרך הסיפור שלי נחשף כיצד משבר נפשי משפיע על התא המשפחתי מבחינה חברתית, תעסוקתית וכלכלית, ואיך כל אלה מצריכים כוח, נחישות ותקווה. אשתף גם על הקשרים המורכבים שנדרשתי לנהל מול אנשי מקצוע רבים מתחומי החינוך, הבריאות והרווחה, ועל המחיר האישי והרגשי של תיחזוק מערך כזה, כשאני בעצמי אשת מקצוע וקולגה. זאת הזדמנות לראות מקרוב את המציאות שמאחורי הכותרות ולהבין מה נדרש ממשפחה כדי לא לוותר

3. תוכנית "קרוב" - תוכנית לנוער מתמודד נפש בקהילה - גב' שילת יוגב, מנהלת תוכנית

"קרוב" במרכז "מפגש"

לאחר מגפת קורונה ושנות מלחמה בישראל עולה הצורך במתן מענה לנוער מאובחן פסיכיאטרית. אוכלוסייה זו גדלה מספרית וכן בעצימות הקושי ומורגשת עליה גדולה בביקוש למענים. המטופלים המגיעים במקרים אלו זקוקים למענה רחב ועוטף יותר מטיפול אחד בשבוע כמקובל.

חשוב לומר כי המענים בפריפריה בתחום בריאות הנפש דלים עד לא קיימים. לעיתים נדרשת נסיעה של מעל שעתיים לכל כיוון כדי להגיע למסגרת טיפולית בבריאות הנפש. עולה צורך גדול במענה נגיש, זמין ומקצועי. תוכנית "קרוב" מתחילה את שנתה השלישית- תוכנית טיפול אינטנסיבי בקהילה. התוכנית משלבת יחד את כלל המסגרות בהן משולב הנער/ה-משפחה-קהילה- מסגרת חינוכית לתהליך טיפולי מלווה מקצועית ומוחזק. התוכנית מיועדת לנערים/ת שכבר יש פגיעה ניכרת תפקודית ואבחנה פסיכיאטרית. המטרה: למנוע אשפוז, הוצאה מהבית והרחקה מהקהילה והשייכות החברתית של בני הנוער המתמודדים עם קשיים נפשיים מורכבים.

הפיתוח הרעיוני של "קרוב":

תחילה נערכו מפגשים במסגרות הקיימות בשדה לנוער מתמודד נפש. מתוך זה למדנו את המשולש משפחה-מסגרת חינוכית- צוות טיפולי והבנו את ההכרח בתקשורת הדוקה ובתוכנית טיפול משותפת והוליסטית סביב הנער/ה.

למדנו מספר עקרונות חשובים:

1. ההורים הם חלק בלתי נפרד מהטיפול ולכן תנאי קבלה לתוכנית הוא שעל ההורים להיות עם נכונות ומוטיבציה להשתתפות פעילה בתוכנית הכוללת הדרכת הורים צמודה.

2. המסגרת החינוכית צריכה להיות מיועדת שהנער/ה משולבים בתוכנית ולהסכים לקבל ליווי והדרכה לפי צורך מצוות התוכנית.

3. במקרים של יציאה למסגרת חוץ ביתית כגון: אשפוז יום /בית מאזן/ פנימייה הליווי של התוכנית תמשך בהתאמה לשינוי. זאת על מנת לאפשר רשת תמיכה המאפשרת חזרה והשתלבות טובה יותר כאשר הנער/ה יחזרו לקהילה לאחר השגת איזון נפשי והפחתה.

כיום תוכנית "קרוב" פועלת במרכז הטיפולי "מפגש" בשילה שאזור המועצה האזורית מטה בנימין. לאחר שנתיים בהן התוכנית פועלת ישנם תוצאות משמעותיות בשיפור מצבם הנפשי התפקודי, הלימודי והחברתי על פי דיווחי מרבית המשתתפים והשותפים לתוכנית. התוכנית צפויה להתרחב לשני מרכזים טיפוליים נוספים בשנת 2026.

4. כשנפש פוגשת בית: בית מאזן לבני נוער - מענה חדשני, קצר מועד ופורץ דרך בקהילה לטיפול במשבר נפשי- גב' אורנה מידן, בית מאזן לנוער ביבנה

בעשורים האחרונים מתחוללת תמורה עמוקה בתחום בריאות הנפש. לצד המודל הרפואי המסורתי, שהתמקד באבחון ובטיפול תרופתי ואשפוז, התפתחה גישת ההחלמה (Recovery). גישה זו מציבה במרכז את האדם ולא את ההפרעה, רואה בבריאות הנפש רצף ולא בעיה שיש לפתור, ומעודדת לקיחת אחריות וניהול עצמי לצד תקשורת עם הסביבה והקהילה. מטרתה לאפשר חיים מלאי משמעות, שייכות ותקווה גם במצבי התמודדות מתמשכת. בקרב בני נוער, המצויים בשלב קריטי של גיבוש זהות והשתלבות חברתית, גישה זו מקבלת משמעות מיוחדת. היא אינה מסתכמת בהפחתת תסמינים אלא כוללת בנייה מחדש של תחושת מסוגלות, זהות חיובית וחיבור למשפחה ולקהילה.

על רקע העלייה בשיעור ההפרעות הנפשיות בקרב בני נוער והצורך הדחוף בחלופות לאשפוז פסיכיאטרי ממושך, הוקם בשנת תשפ"ד (2023/24) בית המאזן הראשון לנוער בישראל - "בית עלות השחר" ביבנה. הבית מציע חלופת אשפוז בקהילה, המאפשרת לנערים ולנערות לצמוח מתוך משבר נפשי בסביבה מכילה ותומכת.

המיזם מבוסס על מודל רב - מערכתי ביו - פסיכו - סוציאלי, המשלב:

- מעטפת רפואית (פסיכיאטר ואחות),
- מעטפת טיפולית (פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, פסיכותרפיסטים),
- מעטפת חינוכית (מורות ומורים מקצועיים, תכנית לימודים מותאמת אישית),
- פעילויות פנאי וחברה.

ייחודיות המודל היא בהפיכתו את המכלול לסביבה "מאזנת" - כזו המשלבת יציבות וגבולות עם חום, הכלה ואמונה ביכולת בני הנוער לשינוי וצמיחה. הטיפול בבית המאזן מוגדר כטיפול קצר מועד, (חודשיים עד שלושה), ומכוון לייצר תהליך אינטנסיבי וממוקד שמאפשר חזרה הדרגתית למסגרת החיים הטבעית של בני הנוער.

ההרצאה תציג את "בית עלות השחר" כמודל פורץ דרך ליישום גישת ההחלמה עם בני נוער בישראל. נדון בהיבטים רעיוניים ומעשיים, ביתרונות השוות במסגרת מאזנת כחלק מרצף מענים, ובתרומה האישית, המשפחתית והמערכתית. כך נמחיש כיצד "כשנפש פוגשת בית" נוצרת הזדמנות ממשית להחלמה, צמיחה ושילוב בקהילה.

מאפיינים והתערבויות בגיל הרך | יו"ר גב' נורית הלינגר

1. שימוש במדיה דיגיטלית, דפוסי שינה וטמפרמנט בקרב ילדים בגיל הרך: תפקיד השינה כמתווך - ד"ר גבריאלה קאשי רזנבאום, מכללת אשקלון ופרופ' עדנה אור, המכללה האקדמית גורדון

בעידן הדיגיטלי ילדים נחשפים למסכים כבר מגיל צעיר, והשימוש הגובר במדיה נקשר לפגיעה בכמות ואיכות השינה, אשר בתורה משפיעה על תפקוד רגשי והתנהגותי. מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את תפקיד דפוסי השינה כמתווך בקשר שבין צריכת מדיה לבין רמת הפעילות הטמפרמנטית של ילדים בגיל הגן. במחקר השתתפו 127 אימהות לילדים בגילאי 3.3-6.5 שנים. האימהות מילאו שאלוני דיווח עצמי מתוקננים שבחנו: צריכת מדיה יומית, (Orr & Caspi, 2022) הרגלי שינה; (Wake Scale; Children's Sleep) (LeBourgeois & Harsh, 2016, טמפרמנט, (Rothbart et al., Children's Behavior Questionnaire,) 2001. הנתונים נותחו באמצעות מתאמי פירסון וניתוחי נתיבים (SEM) עם Bootstrap לבדיקת תיווך. נמצא כי צריכת מדיה גבוהה נקשרה לירידה במשך השינה ולפגיעה באיכות השינה. איכות שינה ירודה נמצאה במתאם חיובי עם רמת פעילות טמפורלית גבוהה יותר שבאה לידי ביטוי ב נטייה לאימפולסיביות, הנאה מגירויים בעוצמה גבוהה, פעלתנות ופחות שליטה מעכבת. ניתוח הנתיבים אישש מודל תיווך סדרתי: שימוש במדיה נקשר להפחתת כמות השינה אשר נקשר ליניארי חיובי לירידה באיכות השינה ובהמשך לעליה ברמת הפעילות הטמפורלית. כמו כן, נמצאו הבדלי מגדר, כך שבנים הציגו רמת פעילות טמפורלית גבוהה יותר מבנות. הממצאים מדגישים את חשיבות ההגבלה של זמן מסך בגיל הרך לצורך שמירה על דפוסי שינה בריאים ותפקוד רגשי-התנהגותי תקין. מומלץ לקדם תוכניות חינוכיות להורים וצוותי חינוך, לעודד חלופות פעילות לשימוש במדיה וליצור מדיניות המגבילה חשיפה למסכים בגיל צעיר.

2. מהקליניקה אל מערכת החינוך: הטמעת תוכנית POET-T לשיפור תפקודים ניהוליים בתוך שגרת הגן - ד"ר כרמית פריש, המכללה האקדמית שאנן ואוניברסיטת חיפה, פרופ' יפית גלבוץ, האוניברסיטה העברית ופרופ' יאיר זיו, אוניברסיטת חיפה

רקע: תפקודים ניהוליים (להלן, ת"נ) כוללים מיומנויות כמו קשב, שליטה בדחפים ובצורך לנוע, זיכרון עבודה, ויסות רגשי וגמישות מחשבתית שמשפיעות באופן רחב על יכולת של ילדים לבצע משימות יומיות בבית ובמערכת החינוכית. עיכוב בהתפתחות ת"נ מהווה סימן מוקדם להפרעת קשב ופעלתנות יתר (ADHD). כבר בילדות המוקדמת, עיכוב בהתפתחות ת"נ עשוי לגרום לילדים קשיים תפקודיים משמעותיים במשימות כגון לשבת במפגשים לאורך זמן, למלא הוראות רב-שלביות, לזכור רצף פעילויות שמצופה מהם לבצע בכניסה לגן או לאחר שימוש בשירותים, להמתין בתור ולבטא תסכול בצורה מתונה ומתאימה לציפיות ההתנהגותיות. קשיים תפקודיים אלה עלולים לפגוע בתחושת המסוגלות של הילדים, להשפיע לרעה על יחסיהם עם הצוות החינוכי, לגרום לקשיי השתלבות מתמשכים ולתחלואה נלווית התנהגותית-רגשית. הניתוח הנתון (Parental Occupational Executive Training (POET) היא גישת טיפול בריפוי בעיסוק אשר פותחה ונחקרה באוניברסיטת חיפה שמטרתה שיפור הת"נ והתפקוד של ילדים עם תסמיני ADHD. הגישה מיושמת במקור באמצעות הדרכת הורים, והיא מקנה להם ידע וכלים לתמיכה בתפקוד ילדיהם.

3. תכנית לקידום אורח חיים בריא ועצמאות בתפקודי יומיום (ADL) במחלקת טיפול יום לילדים בגילאי גן - גב' נורית הלינגר, גב' יקטרינה דורון וגב' דורית כץ, המרכז לבריאות הנפש גהה

במחלקת טיפול יום לילדים במרכז לברה"ן גהה מטופלים ילדים בני 3-7 שנים, הסובלים מפסיכופתולוגיות ומלקויות נזיר-התפתחותיות מורכבות שמקשות עליהם להסתגל ולתפקד במסגרות השונות בקהילה, רובן ככולן עם קורלציה משמעותית להפרעות ניכרות בעיבוד החושי. כחלק מחוק חינוך חובה, הם לומדים בגן חינוך מיוחד שנמצא בתוך המחלקה. צוות המחלקה מונה רופאים פסיכיאטרים, אחות, פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, מרפאות בעיסוק, קלינאיות תקשורת, מטפלים בהבעה, וצוות חינוך מיוחד וסייעות. אוכלוסיית המטופלים היא בסיכון לפתח מחלות גופניות שלהן השלכות ניכרות על הרווחה האישית, איכות החיים ורמת התפקוד וההשתתפות בעיסוקים. על כן, כחלק מהטיפול ההוליסטי, נבנתה תכנית התערבות ייחודית שיתופית במטרה להנגיש מידע בנוגע לאורח חיים בריא ולווסת את מידת העצמאות של הילדים עפ"י המידה המותאמת לגילם, מתוך ציפייה שזו תקדם את בריאותם ורווחתם, ותמנע תחלואה וקשיים תפקודיים בקרבם ובקרוב בני משפחותיהם.

התכנית חדשנית בכך שהיא משותפת לסקטור הסיעוד, הריפוי בעיסוק והתזונה, כשכל אחת מנשות המקצוע תורמת את הפן הייחודי לפרופסיה שלה, כך ש"השלם עולה על סך חלקיו". היא נבנתה באופן שמבוסס על עקרונות אמנת אוטווה (World Health Organization, 1986) ומרכיביה הם: מערך הדרכות להורים, הכשרת צוות חינוכי וקבוצות פסיכו-חינוכיות עבור המטופלים, לצורך פיתוח עצמאות ומניעה ראשונית של תחלואה גופנית באוכלוסייה זו. בנוסף, הועברו שאלונים להורים לצורך הערכת אפקטיביות ההתערבות, וזאת לטובת מחקר קליני שמלווה את התכנית.

מרכיבי התכנית:

1. הרצאות והדרכות פרטניות להורי הילדים המטופלים

2. הדרכה לצוות החינוכי

3. קבוצות פסיכו-חינוכיות לקידום תזונה בריאה ועצמאות בפעילויות יומיומיות (ADL)

4. מחקר ושאלונים להורים

ההרצאה תרחיב על עקרונות אמנת אוטווה והדרך שבה הם יושמו בפרויקט וכמו כן תכלול תמונות שצולמו בקבוצות ומידע ראשוני מתוך השאלונים.

מטרת המיזם: מתוך רצון להביא את התוכנית אל קהל גדול יותר של ילדים ולהנגיש את עקרונות POET דרך מערכת החינוך, פותחה תוכנית Pedagogical Occupational Executive Training - Teacher (להלן POET-T), המתבססת על POET, אך נעזרת בצוותים החינוכיים כסוכני השינוי. POET-T מקנה לצוותים החינוכיים ידע מעמיק על ת"נ, השפעת העיכוב בהתפתחותם על תפקוד, ואסטרטגיות שיכולות לסייע בזמן קושי. כדי להתאים את התוכנית למשאים במערכת החינוך POET-T מיושמת תוך שימוש בשלוש הרמות של (Response to Intervention (RTI). כך היא מאפשרת הקנייה של אסטרטגיות שמקדמות ניהול תפקוד לכלל ילדי הגן / הכיתה (רמה 1), ולאחר בעזרת רמות 2 ו-3 ילדים עם קשיים ולסייע להם באופן פרטני יותר. התוצאות של יישום המיזם בגנים הראו שהגננות התמידו ביישום עקרונות התוכנית לאורך המחקר, ישמו את העקרונות שלה ברמת נאמנות גבוהה, והביעו שביעות רצון גבוהה מאוד ממנה. בנוסף, שאלון EFORTS-EC הראה כי חל שיפור מובהק ביכולת הילדים לנהל את השגרות שלהם בגן. לא התקבל שיפור מובהק בתפקודים הניהוליים באופן כללי (BRIEF-P). היומנים השבועיים סיפקו עדויות איכותניות לכך ששלב 1 של ה-RTI סייע לגננות לפתח עם כלל הילדים שפה ניהולית בגן באופן שתרם לשיפור ניהול שגרות הגן.

4. תכנית "צבעים" לטיפול מערכתי בקשיי התנהגות מורכבים בגיל הרך – גב' תרי שטרנברג-זמיר וגב' גלי נאור-זיידמן, שפ"ח בת ים

תכנית "צבעים" לטיפול מערכתי בקשיי התנהגות מורכבים בגיל הרך פותחה בשירות הפסיכולוגי-חינוכי של עיריית בת ים. התכנית נוסדה ב-2013, במטרה לתת מענה למצוקה חריפה ומתמשכת ברמה העירונית בהתמודדות עם ילדי גן המראים קשיי התנהגות חמורים. ילדים אלו מציבים אתגר בפני הוריהם, צוותי החינוך והקהילה, ונטייתם להתנהגות תוקפנית עיקשת מסכנת את השתלבותם במסגרת החינוכית ובחברה. לאור זאת, עולה חשיבות יתרה בהתערבות מוקדמת, שתסייע להם להסתגל לסביבתם ולעלות על נתיב התפתחותי טוב יותר.

בבניית המודל נעשה שימוש בידע תיאורטי ויישומי עדכני שנמצא יעיל לטיפול בבעיות התנהגות. ביסודו עומדת ההבנה כי ההתנהגות התוקפנית מבטאת את תקוותו הלא מודעת של הילד למסגרת מחזיקה ואוהבת, אותה הוא מחפש במעגלים הולכים ומתרחבים מעבר למשפחתו (Winnicott, 1984). כדי להגשים את תקוותו, ולסייע לו לווסת את רגשותיו והתנהגותו, נדרשת התגייסות של כלל המבוגרים המשמעותיים בסביבתו, להחזקה משותפת וניהול מיטיב של בעיות ההתנהגות. בהתאם לכך, וברוח המודל האקולוגי (Bronfenbrenner, 1979), התכנית מערבת עבודה טיפולית מבוססת-רצפים עם כלל הגורמים בסביבת הילד – משפחה, קהילה, מסגרת חינוכית והילד עצמו.

התכנית מיועדת לילדים בגנים הרגילים בבתי ים בגילאי 3-6, ומציעה התערבות אינטנסיבית של כ-25 מפגשים למשפחה. מפגשים אלה מוקדשים לעבודה פרטנית עם ההורים, פגישות משותפות עם הילד והוריו, ייעוץ וליווי לצוותי הגן והצהרון, וחשיבה רב-מקצועית עם גורמי המערכת העירונית של הגיל הרך. הגישה הטיפולית משלבת בין הבנות פסיכודינאמיות, תיאוריות התקשרות, הסתכלות מבנית-משפחתית והתערבויות קוגניטיביות-התנהגותיות (CBT), במטרה לקדם ויסות רגשי ומענה מותאם לצרכי הילד וסביבתו. התכנית פועלת במימון ובחסות של אגף החינוך לגיל הרך בעיריית בת ים.

ייחודה של התכנית במבנה הרב-מערכתי שלה, שמרחיב את הטיפול מעבר לחדר הטיפולים, אל כלל סביבות החיים של הילד. בנוסף להתערבות ברמת הילד והמשפחה, התכנית מציעה גם מענה גני-מערכתי בגנים שבהם ריבוי ילדים עם קשיי התנהגות משפיע על האקלים כולו. במקרים אלו המטפל מלווה את צוות הגן בתהליך עומק ומשתף פעולה עם הגורמים העירוניים, במטרה להפוך את המסגרת למקום מכיל ומחזיק עבור כלל הילדים. תכנית "צבעים" מהווה דוגמה ייחודית להתערבות אינטגרטיבית ומעמיקה, מבוססת תאוריה ושטח, המגייסת את כלל המערכות במענה לאתגר רחב-ההיקף של ילדי גן עם קשיי התנהגות מורכבים.

מושב 4

הכשרה של צוות לעבודה טיפולית רגשית | יו"ר פרופ' ריקי טסלר

1. מחקר חלוץ על הפוטנציאל היישומי של תוכנית POET-Teacher לשיפור ניהול תפקוד ותפקודים ניהוליים בבית הספר היסודי - מר אהרון לב-רון, המכללה האקדמית שאנן וד"ר כרמית פריש, המכללה האקדמית שאנן ואוניברסיטת חיפה

רקע: תפקודים ניהוליים (ת"נ) כוללים מיומנויות כמו קשב, זיכרון עבודה, ויסות רגשי, גמישות מחשבתית, והם נדרשים לתלמידים כדי לנהל את עצמם באופן עצמאי ותואם גיל בשגרות בית הספר: למשל, להוציא ציוד מתאים מהתיק, להיכנס לשיעור רגועים, לשבת לאורכו, ולדבר ברשות. עיכוב בהתפתחות ת"נ נחשב לתסמינים של הפרעת קשב ופעלתנות יתר (ADHD), והוא מוביל לקשיים בביצוע שגרות בית הספר ובלמידה. מחקרים מעידים כי לצוותי הוראה חסרים כלים להתמודד עם קשיים אלו. תוכנית Pediatric Occupational Executive Training - Teacher (POET-T) מבוססת על גישת טיפול בריפוי בעיסוק (Parental Occupational Executive Training (POET), והיא מקנה למורים ידע וכלים לעזור בשיפור ניהול שגרות בית הספר של הילדים, ללא תלות באבחנה רשמית של ADHD.

מטרה: לבדוק את הישגות והיעילות האפשרית של תוכנית POET-T בכיתות בית ספר יסודי שיטות: 25 מורים מבית ספר יסודי יהודי בניו יורק השתתפו בהכשרה של 30 שעות ללימוד POET-T. מתוכם, ארבע מורות ישראליות הסכימו ליישם את התוכנית עם 87 תלמידיהן (בני 6-12 שנים) במשך 6 שבועות במסגרת מחקר. בהסתמך על תכני ההכשרה הן זיהו שלושה תלמידים שהציגו קשיים בניהול השגרות התפקודיות בבית הספר. לפחות פעם בשבוע הן דיווחו ביומן מקוון על ישימות התוכנית (נאמנות לעקרונותיה, תגובתיות התלמידים ורלוונטיות). בנוסף, כדי לבדוק יעילות הן מלאו את שאלון Behavioral Executive Function (BRIEF) (Inventory of Executive Function) לפני תחילת יישום התוכנית, ולאחר סיומה. תוצאות: ישימות: 100% מהיומנים התוכנית הוערכה כמתאימה לגילאי בית הספר היסודי, והמורות הביעו רצון להמשיך ליישם אותם גם לאחר תום המחקר. ב-96.9% מהדיווחים המורות דרגו את תכני התוכנית רלוונטיים לתלמידיהם, וב-90.6% מהם דיווחו שלא נדרש זמן מופרז ליישם. יעילות: אצל כל אחד משלושת התלמידים לפחות סולם אחד של תפקוד ניהולי השתפר וירד מתחת לציון החתך שמעיד על קושי. מסקנות המחקר וחשיבותו: ממצאי המחקר מצביעים על כך שתוכנית POET-T רלוונטית וישימה, ויש לה פוטנציאל לשיפור ת"נ של התלמידים. הוראת POET-T למורים יכולה לתרום למנגנון משנה מציאות, שמאפשר תמיכה בילדים עם תסמיני ADHD בכיתה הרגילה.

2. שיפור תחושת ההצלחה בקרב תלמידי תיכון עם ליקויי למידה באמצעות התערבות חינוכית - גב' יפית שלם, דוקטורנטית באוניברסיטת אריאל וד"ר סופי רוסו, האוניברסיטה העברית

מספר התלמידים המאובחנים עם לקויות למידה נמצא בעלייה מתמדת. לקויות למידה, ובמיוחד דיסלקסיה, אינן מסתכמות בקושי לימודי בלבד אלא מלוות בקשיים רגשיים עמוקים. תלמידים אלה מתארים רמות גבוהות של תסכול, ביטחון עצמי נמוך, תחושת מסוגלות ירודה והערכה עצמית פגועה. תחושת הכישלון חוזרת ונשנית ומשפיעה על רווחתם הנפשית. בעוד שהישגים לימודיים נמדדים באופן אובייקטיבי, המחקר

התמקד בתחושת ההצלחה האישית כלומר, בהיבט הרגשי סובייקטיבי של התלמידים לגבי ההישגים שלהם והתקדמותם לעבר מטרות אישיות.

מטרת המחקר: המחקר נועד להבין את החוויה הרגשית של תלמידים עם לקויות למידה, לבחון את הגורמים המחזקים את תחושת המסוגלות והביטחון העצמי שלהם, ולפתח תוכנית התערבות שתיתן מענה רגשי ותסייע לטיפוח תחושת הצלחה. המטרה לא הייתה לשפר ציונים בלבד אלא להעצים את התלמידים מבחינה רגשית, ולהעניק להם כלים לחוות הצלחה בתוך המערכת החינוכית.

שיטות ומשתתפים: בשלב הראשון, מחקר איכותני, השתתפו שלוש קבוצות: תלמידי י"א-י"ב עם דיסלקסיה, מבוגרים בגילאי 25-40 שלמדו בעבר עם דיסלקסיה בתיכון, ומורים המלמדים תלמידים עם דיסלקסיה. כולם התבקשו לתאר את תחושות ההצלחה ואת הגורמים שמעצבים אותן. ממצאים אלה שימשו בסיס לפיתוח תוכנית התערבות רגשית.

בשלב השני, מחקר כמותי, יושמה התערבות רגשית בקרב שבעה מחנכים ו-57 תלמידי י"ב עם לקויות למידה, בהשוואה לקבוצת ביקורת של מורה אחת ו-34 תלמידים עם דיסלקסיה. ההתערבות כללה שבעה מפגשים בני שעה וחצי, והדגישה חיזוק הקשר הרגשי בין מורה לתלמיד, מתן תמיכה אישית, והעצמת תחושת המסוגלות של התלמידים.

תוצאות עיקריות

הממצאים האיכותניים חשפו כי תחושת ההצלחה של תלמידים עם לקויות למידה אינה נובעת רק מהישגים אקדמיים אלא גם ובעיקר מתחושת ערך עצמי, מימוש אישי והכרה רגשית. בשלב הכמותי, התלמידים שהשתתפו בהתערבות חוו שיפור משמעותי בתחושת ההצלחה האישית והאקדמית, ובמיוחד בתחושת המסוגלות הרגשית שלהם. הם דיווחו על עלייה בביטחון העצמי ועל חוויה של תמיכה רגשית מצד המורים. לעומת זאת, קבוצת הביקורת הראתה שיפור מתון בלבד.

מסקנות: המחקר מצביע על כך שתחושת ההצלחה בקרב תלמידים עם לקויות למידה היא בראש ובראשונה רגשית. התלמידים זקוקים לסביבה טיפולית תומכת, למורים בעלי רגישות רגשית ולמערכת חינוכית שמכירה בקשיים הרגשיים המלווים את הלקות. תוכנית ההתערבות שפותחה נתנה מענה אמיתי לכאבם הרגשי, חיזקה את תחושת המסוגלות שלהם והעניקה להם חוויות חיוביות של הצלחה.

3. אנדרלמוסיה גנית: תרומתה של התערבות רב-מקצועית ממוקדת בגן הרגיל - ד"ר לילך גלעד כהן, המכללה האקדמית תלפיות ומשרד החינוך וגב' רננה שיש, מנהלת מתי"א יבנה

בשנים האחרונות ניכרת עלייה בהתנהגויות שאינן תואמות את הנורמות המצופות בגני הילדים. התנהגויות אלו מתאפיינות באקטיביות יתר, קשיי ויסות רגשי, תגובות אגרסיביות, התקפי זעם והתנגדות עקבית לסמכות. הללו משפיעים על האקלים החינוכי בגן, יוצרים אתגרים בניהול מרחב הגן ומובילים למעגלי פגיעות נוספים כלפי ילדים נוספים, והצוות.

המחקר הנוכחי התמקד בתוכנית התערבות אינטגרטיבית, המבוססת על המסגרת התאורטית הסוציו-אקולוגית חינוכית, הרואה השפעה הדדית בין הפרט לבין הסביבה החברתית והפיזית בה נמצא תוך התייחסות לכל ההיבטים ההתפתחותיים: קוגניטיביים, רגשיים, חברתיים והפיזיים.

בתוכנית נכללו שני גני ילדים עם אתגרים התנהגותיים משמעותיים, אשר צוות רב-תחומי (מנחי התנהגות, מומחים בתחום ASD וריפוי בעיסוק, מטפלים באמנויות וצוות חינוך מיוחד) ליווה את צוות הגן במשך שלושה חודשים. הליווי כלל הדרכה שוטפת, תצפיות, שיחות רפלקטיביות והנחיה מקצועית בשטח.

מטרת המחקר: המחקר מבקש לבחון את תרומתה של תוכנית התערבות רב-מערכתית על אקלים הגן, ועל רכישת פרקטיקות הוראה וניהול גן בקרב הגננות.

שיטות המחקר: המחקר מתבסס על מתודולוגיה איכותנית וכולל איסוף הנתונים באמצעות תיעוד תהליכים, שאלוני אקלים מותאמים וראיונות חצי-מובנים עם אנשי הצוות החינוכי. שילוב זה אפשר ניתוח עומק של השפעות ההתערבות ברבדים השונים של העשייה החינוכית.

חשיבות ותרומת המחקר: המחקר הנוכחי מהווה תרומה משמעותית לשיח החינוכי והמחקרי סביב התמודדות עם אתגרים רגשיים-התנהגותיים בגיל הרך במסגרות חינוך רגילות. בעידן שבו עולות דרישות לשילוב מיטבי של ילדים עם צרכים מורכבים במערכות החינוך הכלליות, קיימת חשיבות מכרעת בפיתוח מודלים של התערבות אפקטיביים, ברי יישום ובעלי השפעה מערכתית מתמשכת. תרומתו של מחקר זה ניכרת בשלושה ממדים מרכזיים השזורים זה בזה. בממד האקדמי, המחקר מציע מסגרת תיאורטית ויישומית לבחינת התערבויות רב-מקצועיות קצרות מועד, תוך הבנה מעמיקה של מנגנוני ההשפעה שלהן על האקלים החינוכי ועל תחושת המסוגלות המקצועית של צוותי הגיל הרך. ברובד היישומי, המחקר מספק כלי חשיבה, תובנות ודגמים יישומיים לצוותי חינוך, לפיקוח ולמנהלים במערכת, לצורך פיתוח מענים מותאמים בגנים רגילים – כל זאת תוך שימור הסביבה הטבעית של הילד ועידוד השתלבותו בקהילה החינוכית. לבסוף, ברובד המדיניות הציבורית, ממצאי המחקר עשויים לתרום לעיצוב מדיניות חינוכית מבוססת ראיות, אשר תכיר בצורך במענים רב-מערכתיים גמישים לגנים המתמודדים עם אתגרים רגשיים-התנהגותיים מורכבים, ותפעל לקידום מערכות תמיכה מותאמות ויעילות בשדה.

4. צמיחה מתוך קושי-הוראה-מותאמת רגשית לתלמידים עם הפרעות קריאה - ד"ר אריאל נאמן, מכללת אורות ישראל ומכללת אפרתה

הפרעות קריאה בקרב ילדים קשורות לעיתים קרובות לירידה בתחושת הערך העצמי והמסוגלות, מה שמשפיע באופן ניכר על המוטיבציה, העניין וההישגים הלימודיים. מחקרים מצביעים על כך שכישלון מתמשך בתחום הקריאה עלול ליצור מעגל שלילי של תסכול, הימנעות וחסמים רגשיים, אשר מקשים על הילד להתמודד עם משימות חדשות ולהאמין ביכולתו להצליח. לאור זאת מתחדדת החשיבות של פיתוח חוסן רגשי ותפיסת מסוגלות לצד הקניית מיומנויות הקריאה עצמן.

תוכניות התערבות שונות מתמקדות בשיפור הערך העצמי הכללי של התלמיד ללא קשר ישיר ליכולות הקריאה, בעוד אחרות מתמקדות בשיפור מיומנויות הקריאה עצמן. בהרצאה תוצג גישה ייחודית לטיפול בקשיי קריאה בשם קדימ"ה (קוגניטיבית, דינמית-מאבחנת, התפתחותית) המבקשת ליצור אינטגרציה בין שני המישורים – קוגניטיבי ורגשי – כבסיס לפיתוח חוסן וצמיחה מתוך קושי.

הגישה מתבססת על התאמה דינמית של ההוראה לתחומי ההתפתחות הקוגניטיביים והשפתיים של הילד, ובכך היא מספקת מענה שיטתי ויישומי להוראת הקריאה. לצד רכיב זה, הגישה כוללת נדבך רגשי הנשען על עקרונות תיאוריית הצמצום והחשיבה הדיאלוגית של פרופ' רוטנברג, המשלבת מקורות מחשבה חסידיים עם תובנות פסיכולוגיות מודרניות. מרכיב זה מדגיש את תפקידו של המורה כמתווך רגשי-חינוכי: המורה מצמצם את עצמו כדי לפנות מקום לתלמיד, מאפשר שיח דיאלוגי, ומזהה "ניצוצות אור" גם בתוך חוויות הכישלון.

החידוש בגישת קדימ"ה הוא בחיבור שבין ההיבטים הקוגניטיביים והרגשיים לכדי מודל אחד שלם, המאפשר לראות את קשיי הקריאה לא רק כמכשול אלא כבסיס לצמיחה אישית ולימודית. ביישום הפדגוגי, המורה מלווה את הילד במסע מדורג – מ"מצרים" של מחשבות מקובעות ("אני לא מסוגל לקרוא") אל "מדבר" של התנסות וגמישות, ועד ל"יישוב" – חוויות הצלחה מוגדרות.

תרומת ההרצאה היא בהצגת גישה עיונית-יישומית חדשנית המשלבת מקורות תרבותיים, פסיכולוגיים ופדגוגיים, ובפתיחת פתח לדיון מחקרי ויישומי על דרכים לפיתוח חוסן רגשי והצלחה לימודית בקרב ילדים עם קשיי קריאה.

עמדות ומאפיינים של תלמידים וצוות במסגרת חינוכית |

יו"ר ד"ר כרמית יוקל

1. פערי תפיסה בין תלמידים ומנהלים באקלים הבית ספרי והשפעתו על הרווחה הנפשית של התלמידים - ד"ר אריאלה גלעדי, המכללה האקדמית גבעת וושינגטון, ד"ר לילך בן-מאיר, אוניברסיטת אריאל, גב' מירב מנור, אוניברסיטת בר אילן, פרופ' ריקי טסלר, אוניברסיטת אריאל, פרופ' סופי וולש ופרופ' יוסי הראל-פיש, אוניברסיטת בר אילן

רקע: האקלים הבית ספרי מהווה גורם מרכזי ברווחה הנפשית, בתחושת המוגנות ובהישגים של תלמידים. עם זאת, בשנים האחרונות נצפית עלייה בהתנהגויות סיכון ובתחושות חוסר ביטחון בקרב בני נוער בישראל. לצד זאת, מחקרים מצביעים על פער בין תפיסות תלמידים לבין תפיסות הצוות החינוכי באשר להיקף ולחומרת התופעה.

מטרות: מטרת המחקר הייתה לבחון לעומק את נקודת המבט של תלמידים ומנהלים על אקלים בית הספר, תחושת המוגנות ושכיחות התנהגויות סיכון, המחקר נערך כהשלמה איכותנית לסקר HBSC לשנת 2023, מחקר כמותי רחב היקף, במטרה לאתר פערים בין הקבוצות ולהבין את השלכותיהם על חיי היומיום בבית הספר.

שיטה: המחקר בוצע באמצעות ראיונות עומק חצי מובנים עם 10 מנהלי בתי ספר ו-14 קבוצות מיקוד שכללו 57 תלמידים בגילאי 11-17 ממגוון אזורים וסוגי מוסדות חינוך. הניתוח נערך בגישה תמטית, תוך זיהוי דפוסים חוזרים והתייחסות להיבטים רגשיים, חברתיים ופיזיים.

ממצאים: בקרב התלמידים עלו תחושות של חוסר אמון בצוות החינוכי, חוויות של חוסר מוגנות, אי שביעות רצון מתנאי הלמידה לצד תחושת שייכות הדדית ביניהם. מנגד, המנהלים הדגישו אמון בצוות, עומס תכניות חינוכיות, חשיבות שיתופי פעולה עם הורים וקהילה, ותפיסה מצומצמת של התנהגויות סיכון. הפער בין התפיסות בא לידי ביטוי במיוחד בהערכת שכיחות האלימות וההתנהגויות הבעייתיות.

מסקנות: הממצאים מצביעים על פערים מהותיים בתפיסת האקלים הבית ספרי, אשר עלולים להשפיע על תחושת הביטחון ועל רווחת התלמידים. ניכר כי בעוד מנהלים חשים שהאלימות מוגבלת ומטופלת, התלמידים חווים רמות גבוהות יותר של חוסר ביטחון וניכור. ממצאים אלה מדגישים את הצורך בהעמקת דיאלוג בין תלמידים לצוות, בשיפור מנגנוני דיווח והתערבות, ובהקניית כלים חינוכיים לחיזוק תחושת המוגנות והשייכות.

חשיבות המחקר: מתבטאת בהצגת תמונה רחבה של תפיסות תלמידים ומנהלים בנוגע לאקלים בית ספרי, תחושת מוגנות והתנהגויות סיכון. הממצאים מדגישים את הצורך בהעלאת מודעות בקרב מנהלים למגמות מדאיגות אלו ובמתן כלים ואמצעים חינוכיים להתמודדות. בנוסף, המחקר מחדד את אחריות מערכת החינוך לפתח מענים רגשיים וחברתיים לצד מענים לימודיים, מתוך ראייה של בית הספר כמרחב המאפשר מוגנות, אמון ושייכות.

2. "כמו שרופא אחראי על הגוף, אני אחראית על הנפש" - התמודדות מחנכים עם תלמידים מתבגרים החווים קשיים חברתיים ורגשיים: תפיסות, אתגרים ודרכי התמודדויות - ד"ר כרמית יוקל, המכללה האקדמית גבעת וושינגטון ופרופ' יהודה בר שלום, המכללה האקדמית רמת גן

בשנים האחרונות, מחקרים בישראל מצביעים על עלייה משמעותית בקשיים החברתיים-רגשיים בקרב מתבגרים. אף על פי שצורך ההשתייכות החברתית הוא בסיסי, רבים מבני הנוער נותרים בשוליים החברתיים. מטרת המחקר היא לבחון לעומק את תפיסת תפקידו של המחנך, האתגרים שהוא חווה ודרכי ההתמודדות בפועל במתן מענה לתלמידים מתבגרים החווים קשיים חברתיים-רגשיים. ייחודו של המחקר נעוץ בהתמקדות כפולה: הן בנקודת מבטם של המחנכים והן במיקוד על קבוצת גיל ההתבגרות, המהווה שלב התפתחותי רגיש ובעל מורכבות חברתית ייחודית.

מניתוח 20 ראיונות עומק עם מחנכים, עלו ארבע תמות עיקריות. ממצאי המחקר מצביעים על כך שלצד מחויבות עמוקה לתפקידם ולתלמידיהם, המחנכים חווים קשיים רגשיים ומקצועיים משמעותיים במתן תמיכה וסיוע חברתי-רגשי הולם בגיל זה.

נקודת מבט זו מהווה חידוש ומדגישה צורך קונקרטי בתמיכה ובהכשרה ייעודית עבור מחנכים. מחקר זה מציע התבוננות מעמיקה וחסרה אל עולמם הפנימי של המחנכים בהקשר הייחודי של גיל ההתבגרות. הוא מאפשר בחינת כיוונים חדשים לפיתוח תוכניות התערבות למניעה וטיפול בדחייה חברתית על כל גווניה בגיל ההתבגרות, תוך הדגשת הכשרת המחנך כדמות מפתח וכסוכן שינוי מרכזי במערכת החינוך.

3. גורמי סיכון אובדני בקרב תלמידים בבתי ספר תיכוניים - מר מאור דהן, דוקטורנט באוניברסיטת אריאל והמכללה האקדמית גבעת וושינגטון וד"ר איתמר שידלוב, המכללה האקדמית גבעת וושינגטון

רקע: אובדנות בקרב בני נוער בישראל היא תופעה מדאיגה והולכת ומתרחבת, במיוחד בקרב אוכלוסיות מוחלשות. בשנים האחרונות גוברת ההכרה בחשיבות האיתור המוקדם של תלמידים המצויים בסיכון, בתוך מערכת החינוך, זאת על רקע העלייה המדווחת במצבי דיכאון, חרדה, שימוש בסמים ותופעות של נשירה סמויה. בית הספר נתפס כיום כזירה מרכזית ומשמעותית להתערבויות מניעתיות.

מטרה: מחקר זה בחן את הגורמים הקשורים לסממני אובדנות בקרב תלמידי תיכון הלומדים בבתי הספר להכשרה מקצועית של האגף להכשרה מקצועית, תוך התמקדות במצוקה, תוך התמקדות במצוקה נפשית, התנהגויות סיכון ודפוסי נשירה ממערכת החינוך.

שיטה: הנתונים נאספו מ-7,588 תלמידים ב-83 בתי ספר בעיקר מחינוך טכנולוגי ומקצועי בפרופריה החברתית-גאוגרפית של ישראל. במסגרת המחקר נאספו מדדים הקשורים לדיכאון, חרדה, עוינות, שימוש בסמים ואלכוהול, וכן רמות היעדרות מהלימודים.

ממצאים: מהממצאים עולה כי כ-11.4% מהתלמידים דיווחו על לפחות סימן אחד המעיד על מחשבות אובדניות. הגורמים המשמעותיים ביותר שנמצאו בקשר לאובדנות היו רמות דיכאון גבוהות, שימוש בסמים, והיעדרות יומיומית מבית הספר. באופן מפתיע, נמצאה ירידה בשיעורי אובדנות בקרב תלמידים שדיווחו על צריכת אלכוהול גבוהה ועל סימפטומים אובססיביים-קומפולסיביים.

מסקנות: הממצאים מדגישים את הצורך הדחוף בהשקעה בפיתוח תוכניות לזיהוי מוקדם ולהתערבות בבתי הספר, לצד הכשרת אנשי צוות חינוכי, חיזוק כישורים רגשיים בקרב התלמידים, ומעקב אחר דפוסי היעדרות

כל זאת במטרה לצמצם את שיעורי האובדנות ולקדם את רווחתם הנפשית של בני הנוער בישראל. חשיבות המחקר: חשיבותו של המחקר טמונה בזיהוי הקשרים בין מצוקה נפשית, התנהגויות סיכון (כגון שימוש בסמים ואלכוהול) ודפוסי נשירה לבין הופעת סממני אובדנות, באופן המאפשר לגבש תובנות יישומיות עבור אנשי מקצוע בתחום החינוך, הבריאות והרווחה. המחקר מספק בסיס נתונים רחב ועדכני, ומצביע על הצורך המיידי בהרחבת מערכי ההתערבות והאיתור במערכת החינוך, במיוחד לאחר מגמות החרפה שנצפו בעקבות מגפת הקורונה ומלחמת "חרבות ברזל".

4. יצירה והטמעה של פרוטוקול התערבות לפיתוח זהות חיובית, הפחתת סטיגמה וניהול עצמי - ד"ר לינדה וגנר, מדריכה ארצית לשעבר במשרד החינוך

מרבית ההפרעות הנפשיות מתפרצות בגיל ההתבגרות, ומציבות את בני הנוער – שגם כך מתמודדים עם מאפייני גיל זה – בפני אתגרים מורכבים נוספים: התמודדות עם סימפטומים של הפרעה ועם הסטיגמה החברתית והעצמית הנלווית אליהם. מערכת החינוך בישראל מעניקה מענים ייחודיים לתלמידים עם הפרעות נפשיות, אך לרוב אינה מתייחסת ישירות לאתגרים המהותיים של בני נוער אלה: פיתוח זהות חיובית, ניהול מושכל של ביטויי הפרעה, והשלכות הסטיגמה החברתית והעצמית. כדי לתת מענה לצורך זה פותחה התערבות קבוצתית חדשנית וקצרת מועד, המותאמת לבני נוער. מטרתה: פיתוח זהות חיובית, חיזוק יכולות ניהול עצמי של ביטויי הפרעה, והפחתת השלכות הסטיגמה החברתית והעצמית.

השותפים למיזם: האגף לחינוך מיוחד במשרד החינוך – צוות הדרכה ארצי וחוקרים מהחוג לבריאות נפש קהילתית, אוניברסיטת חיפה – מתחומי עבודה סוציאלית, פסיכולוגיה קלינית וריפוי בעיסוק. המודל והפעילות

תהליך הפיתוח וההטמעה התפרש על פני ארבע שנים, וכלל:

- הקמת צוות בין-תחומי שזיהה צרכים ייחודיים והגדיר את אוכלוסיית היעד.
  - התאמה של מודלים מבוססי ראיות לגיל ההתבגרות.
  - כתיבת תדריך התערבות מובנה, הכולל תכנים ופעילויות לרצף מפגשים קבוצתיים.
  - הכשרת מנחים – מורים, מטפלים ואנשי צוות חינוכי – להעברת התכנית.
  - יישום ההתערבות בכ-50 קבוצות תלמידים (כ-300 בני נוער).
- מסקנות ותרומה: המיזם מהווה מענה חדשני וראשון מסוגו בישראל לבני נוער עם הפרעות נפשיות במסגרת החינוכית. המסקנות העיקריות שעלו עד כה:
- לנערים ולנערות – עיבוד חוויות של סטיגמה ודחייה, פיתוח זהות חיובית ומסוגלות, חוויות הצלחה המצטברות לכדי שינוי, ותחושת שייכות מחודשת למסגרת החינוכית ולקהילה.
  - למורים – קבלת הכשרה וכלים מעשיים לעבודה עם תלמידים המתמודדים עם קשיים נפשיים, התמודדות עם הימנעות של תלמידים מקבלת מענים, ויכולת להציע סיוע שמובן לתלמידים ומתקבל על ידם. בכך מתרחבת יכולתם להיות שותפים אקטיביים בהובלת תהליכי החלמה.
  - למערכת החינוך והחברה – קידום מדיניות הרואה בבית הספר לא רק מסגרת לימודית אלא גם זירה שיקומית-קהילתית; הפחתת סטיגמה סביב בריאות הנפש; וחיזוק הרצף שבין חינוך לבריאות הנפש.
- סיכום: ההרצאה תציג את ההתערבות החלוצית לפיתוח זהות חיובית, חיזוק ניהול עצמי ולהפחתת סטיגמה עצמית בקרב בני נוער. נציג את התהליך – משלב זיהוי הצורך ועד ליישום בשטח – ואת התרומה האישית, החינוכית והמערכתית. באמצעות מודל זה נבקש להמחיש כיצד החינוך, בשיתוף אנשי מקצוע מבריאות הנפש והרווחה, יכול לשמש מנוף משמעותי לשינוי: לחזק את תחושת הערך והמסוגלות של בני הנוער, לצייד את המורים בכלים אפקטיביים ולהוביל תרבות בית-ספרית מקבלת, שוויונית ומקדמת החלמה.

מושב 6

שיטות טיפול והתערבות | יו"ר גב' איריס קמרת לוי

1. שיטת דמיון מצוייר - היבטים טיפולים - ד"ר דליה מאיר, ממייסדי קידום נוער עיריית תל אביב

במסגרת העבודה הטיפולית עם בני הנוער שנפלטו מכל המסגרות, בקידום נוער בעיריית תל אביב, מצאתי פער משמעותי בין התרשמותי מהנערות/ים, לבין ההערכות והאבחונים שנערכו להם במסגרות הפורמליות. כקרימינולוגית ותרפיסטית באומנות חלוצה עם אוכלוסייה זאת, פיתחתי שיטה ייחודית ופורצת דרך, להערכה וטיפול דרך דמיון מודרך ותרפיה באומנות. לאור הפער העצום והרצון למצוא נתיב אחר ההכרות וטיפול בבני נוער אלו.

מטרה: מציאת כלי הערכתי, טיפולי וישים למטפלים דרך דמיון מודרך, כדי להכיר את המטופל ברובד נוסף ורחב יותר. מסע סיפור החיים הריגשי, הבנת המהות הייחודית של המטופל, ותמונת העתיד הפנימית.

שיטה: המחקר נעשה בשיטה איכותנית, ונבנה כלי הערכתי אבחוני המשלב בין סיפור העץ לבין סיפור החיים. מחקר זה הינו אינטגרציה של כלים השלכתיים וישירים, דרך שלושת הראיונות בממדים השונים של הנבדק - הסיפור הגלוי, הסיפור הסמוי והמפגש ביניהם - שיטת הראיון הנרטיבי: סיפור העץ, סיפור חיים, סיפור האימות

תוצאות עיקריות ומסקנות: במחקר זה מצאתי את המהות של כל אדם בדימוי הייחודי שלו. המהות היא החוויה הקיומית, דפוס אישיותי פנימי המכתיב לאדם את דימויו הייחודיים ואת עמדתו כלפי החיים. המהות היא טביעת האצבע הייחודית של כל אדם.

החלקים השונים של המחקר מתארים את החלקים האישיותיים והסביבתיים, אשר מתייחסים לכוחות ה"אני", להשפעות הסביבה ועוד.

תוצאות המחקר הצביעו על קשר ישיר וברור ברוב הקטגוריות, בין סיפור העץ וסיפור החיים. במקרים שהיו פערים בין סיפור העץ וסיפור החיים, הופיעו בחלקם בנושאים של חרדות ופחדים, וחלקם בנושאים של כוח ויכולת ועלו דרך סיפור העץ. בראיון האימות כל הנבדקים אישרו את האינטגרציה שעלתה בסיפור העץ לגבי כוחות ויכולות, שלא עלתה בסיפור החיים.

בכל סיפורי החיים נמצאה תמונת עתיד השלכתית, המשפיעה ומנתבת את התנהלות מסע החיים. חשיבות המחקר: המחקר מאפשר הכרות ערכה וטיפול, דרך הסיפור הפנימי וההשלכתי, בעזרת דימוי העץ בדמיון מודרך, יצירה והבעה, וחלק מילולי. האינטגרציה של השיטה נותנת את המהות הפנימית של כל מטופל, במסע הסיפור הפנימי, ותמונת העתיד אליה הוא מכוון את חייו.

2. הערכת יעילות מודל התערבות התנהגותי "שמים כחולים" להקניית מיומנויות ויסות רגשי בקרב ילדים בגילאי 6-10 גב' סיון זילבר, דוקטורנטית באוניברסיטת אריאל

רקע ומטרה: ויסות רגשי מהווה יכולת מפתח בהתפתחות תקינה של ילדים וכולל ארבעה מרכיבי ליבה: מודעות רגשית, קבלה רגשית, שליטה בתגובות רגשיות ונגישות לאסטרטגיות רגיעה. למרות החשיבות המוכחת של מיומנויות אלה לבריאות נפשית והסתגלות חברתית, מחקרים מצביעים על כך שילדים רבים מתקשים ברכישתן באופן ספונטני. הסיבות לכך כוללות חוסר אימון מספק במיומנויות, דרישות משתנות

בסביבות שונות והיעדר מודלים הוריים מתאימים.

המחקר הנוכחי בחן את יעילותו של מודל התערבות "שמים כחולים" המבוסס על עקרונות ניתוח התנהגות יישומי (ABA) ושיטת (Discrete Trial Teaching (DTT), תוך שימוש בערכת קלפים ייעודית שפותחה למטרה זו. התוכנית מיועדת לספק מענה שיטתי ומדיד להקניית מיומנויות ויסות רגשי בקרב ילדים בגילאי 6-10. שיטה: מחקר התערבות עם מדידה לפני ואחרי, שכלל 45 ילדים עם התפתחות תקינה בגילאי 6-10. ההתערבות כללה 12 מפגשים שבועיים באמצעות תוכנית "שמים כחולים" הכוללת ארבעה שלבים: זיהוי רגשות, חיבור רגשי, זיהוי סיטואציות וטכניקות הרגעה. הערכה נעשתה באמצעות שאלוני הורים (EERBQ, CHEXI), שאלוני ילדים (BERQ, LEAS-C) ומבחן ממוחשב (CANTAB). ממצאים: נמצאו שיפורים מובהקים במספר מדדים: הפחתה באסטרטגיות ויסות לא מותאמות ($p < 0.001$) ועלייה בשימוש באסטרטגיות מותאמות ($p = 0.024$) על פי דיווחי הורים; שיפור במודעות רגשית עצמית וחברתית ($p < 0.001$) על פי דיווחי הילדים ובדיוק זיהוי רגשות ($p = 0.001$) על פי מבחן אובייקטיבי ממוחשב. מסקנות וחשיבות המחקר: המחקר הוכיח את יעילות תוכנית "שמים כחולים" בהקניית מיומנויות ויסות רגשי ככלי מבוסס ראיות לאנשי מקצוע. המודל התיאורטי החדש (A-I-E-EB-C) מציג גישה חדשנית הפותחת כיוון חדש בתחום הטיפול הרגשי-התנהגותי, על ידי גישור בין עקרונות ניתוח התנהגות יישומי לתחום הרגשי והתייחסות לאלמנטים הנצפים של רגשות. השימוש בעזרים חזותיים מאפשר הטמעה במסגרות טיפוליות וחינוכיות מגוונות ותורם לפיתוח התערבויות מובנות המבוססות על מדידה והערכה אובייקטיבית של מיומנויות רגשיות.

3. הנגשת תחום הפסיכיאטריה של הילד לצוותים חינוכיים - ד"ר גבריאלה בינדר, פסיכיאטרית מומחית בכירה לילדים ונוער, מנהלת לשעבר של מרפאת בריאות הנפש לילדים ונוער

המיזם נולד מתוך רצוני לשפוך אור על נושא הפרעות הנפשיות בילדים ובבני נוער, זאת על מנת להפיג חלק מה"חשכה" סביב הנושא ומהסטיגמות הדבוקות בילדים המאובחנים בהן ובמשפחותיהם. אחרי שלוש וחמש שנה כפסיכיאטרית ילדים ונוער למדתי כי הן סבלו של הילד ומשפחתו, והן תהליך הטיפול הקליני, אינם מוכרים דיו. יתרה מכך, ראיתי כי אפילו אנשי חינוך וטיפול המתעסקים עם ילדים ובני נוער, אינם מכירים לעומק את נושא הפרעות הנפשיות אצל ילדים וכי אין בידם את הידע והכלים על מנת להתמודד עם ילדים אלו.

בעקבות מסקנות אלה החלטתי לכתוב את הספר "מי מפחד ממפלצת החושך". ספר זה פונה לקהל הרחב וכן לאנשי מקצוע בתחומי הטיפול והחינוך המתעסקים עם ילדים ובני נוער. הספר מציג אחד עשר סיפורים של בני נוער וילדים הסובלים מהפרעות נפשיות, וזרכם מלמד את תהליך האבחון, הטיפול וההתמודדות של המטופל ומשפחתו עימן. הספר נכתב בצורה ייחודית וחדשנית - הכתיבה של הסיפור משותפת להורים, לבני הנוער ולפסיכיאטרית המטפלת, וכך הם מספרים יחדיו את סיפור המטופל משלוש הזוויות. בהמשך לכתיבת הספר, אני נותנת הרצאות והדרכות רבות ברחבי הארץ, אצל צוותים חינוכיים וטיפוליים: בשירותי ייעוץ, במתי"אות, בשירות הפסיכולוגי ובבתי ספר.

בהרצאותיי אני מציגה את העלייה החדה המתרחשת בשנים האחרונות בכמות הילדים והמתבגרים המאובחנים עם הפרעות נפשיות. במהלך ההרצאה קוראים פרק מהספר, המתאר את הדרך הארוכה והמשותפת של תהליך ההתמודדות עם המחלה הנפשית - של הנער, ההורים והמטפלת. בחלק מהמוסדות נוסף על ההרצאה הועברו עבור הצוותים גם הדרכות ייעודיות וממוקדות סביב מקרים שאיתם הם מתמודדים בבית הספר, וכך הם קיבלו מענה ממוקד עבור המקרים שלהם.

מתוך ניסיוני, ראיתי עד כמה חשוב להנגיש לאנשי החינוך ולהורים את המידע על עבודתו הקלינית של פסיכיאטר הילדים ועל תהליך האבחון והטיפול. בציבור הרחב עדיין קיים חשש כבד מהסטיגמות הדבוקות באבחנה של הפרעה הנפשית, דבר שגורם להעדפה של אבחנות לא מתאימות (כדוגמת רצון לאבחנה של ASD במקום הפרעה נפשית). בנוסף, אנשי החינוך נמצאים בקו הראשון מול הילדים וחייבים לקבל כלים בסיסיים להבנת מצוקותיהם.

החזון שלי הוא שינוי העמדות בציבור הרחב, במטרה להפחית את הסטיגמות הדבוקות במאובחנים במחלות נפשיות. אני פועלת לקדם שינוי זה דרך הספר שכתבתי והרצאותי בפני צוותים חינוכיים. על כן חשוב לי לחשוף את הידע שצברתי לאורך השנים בפני כמה שיותר אנשי חינוך, בשאיפה לסייע להם בעבודתם, ועל מנת לקדם שילוב מיטבי של ילדים המתמודדים עם הפרעות נפשיות במסגרות החינוך ובחברה.

4. מפתחות לשיח ריגשי מיטבי ובניית חוסן - ד"ר מיקי (מרים) עופר-ירום, הקריה האקדמית

אונו

המודל שאציג, מבוסס על 6 תיאוריות-עקרונות מתחום החינוך, הטיפול הפסיכולוגי, הטיפול הקוגניטיבי, מודלים מעולם הכלכלה ומנהל עסקים. במהלך עבודתי הקלינית לאורך השנים, סידרתי את התיאוריות והמודלים ברצף ייחודי. השימוש בתיאוריות-עקרונות שלב אחר שלב, מעודד שיח רגשי ומסייע ליצירת תהליך ויסות פנימי ובניית חוסן אישי.

המודל התגבש במהלך 25 שנות עבודתי כמטפלת באמצעות אומנויות במערכת החינוך, בהתמחות עם תלמידי החינוך המיוחד, בהוראת פרחי הוראה במחלקה לחינוך מיוחד בסמינר הקיבוצים ובעבודתי הקלינית בפרקטיקה הפרטית ובהדרכת מטפלות באומנויות העובדות במערכת החינוך.

המודל התגבש מתוך שאלות שעלו מהעבודה בשטח:

*קשיים של מבוגרים בתקשורת עם ילדים, לאור חוסר תמיכה משפחתית וחברתית.

*קשיים למצוא איזון בין היענות לצרכי הילד. הלבין הקשבה לצרכים של המבוגר.

*קשיים להיענות לצרכי ילדים, תוך חינוך להתחשבות באחרים.

המודל מהווה בסיס לשיח בין מבוגרים לילדים, הן במערכות יחסים הורים-ילדים והן בקשרים של מבוגרים-ילדים בכל תחומי החיים. הורים שהכירו את המודל סיפרו כי השתמשו ב-6 המפתחות גם בשיח במרחבים נוספים בחייהם (זוגיות, קשרים חברים, יחסי עובד מעביד) ונחלו הצלחה.

אוניברסיטת
אריאל
בשומרון

המכללה האקדמית לחינוך
גבעת ושינגטון

מצבים אראותם בכנס!